

مد و پوشاک حلال و تاثیر آن بر سلامت معنوی جامعه

جواد مقامی^{۱*}، علی صالحی اردکانی^۲

۱- حوزه علمیه مشهد، مشهد، ایران

۲- گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه قم، قم، ایران

پذیرش مقاله: ۲۸ آذر ۹۹

دریافت مقاله: ۲۱ مرداد ۹۹

چکیده

پوشش یکی از نیازهای اولیه بشری است و در زندگی فردی و اجتماعی او تاثیرگذار است. انسان در فطرت خود، ویژگی‌هایی همچون زیبایی خواهی، میل به امنیت و آرامش دارد و به دنبال رضایتمندی از خود است. از طرفی، او در تعاملات اجتماعی خود نیازمند امنیت، آرامش، دیده شدن، تایید شدن و به طور کل رضایتمندی اجتماعی است. شاخص‌های پوشش می‌تواند به عنوان متغیرهای اصلی در این زمینه نقش مثبت یا منفی ایفا کند. برندهای مختلفی در زمینه صنعت پوشاک با توجه به این نیازهای فردی و اجتماعی بشر، اقدام به طراحی، تولید و عرضه لباس می‌کنند. پوشاک حلال به عنوان یکی از برندهای مطرح در دنیا، با دارا بودن شاخص‌های ویژه که سلامت معنوی را بر سلامت ظاهری ترجیح می‌دهد، اثرات مثبت فراوانی در کیفیت‌افزایی و بالابردن شاخص‌های سلامت معنوی در جامعه دارد. روش تحقیق در این مقاله کتابخانه‌ای و میدانی است. ابزارهای تحقیق عبارتند از پرسشنامه کتبی، مشاهده، مصاحبه شفاهی و مطالعه کتابخانه‌ای. نتایج تحقیق نشان می‌دهد پوشاک حلال، به دلیل میل فطری بشر به امنیت، آرامش، رضایتمندی روانی، زیبایی خواهی و میل به زیبا بودن و در عین حال سلامت فردی و اجتماعی، به سرعت می‌تواند مورد اقبال و توجه تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان پوشاک قرار گیرد و به عنوان یک صنعت پیشرو در جهان عرض اندام کند.

کلمات کلیدی: پوشاک حلال، سلامت معنوی، رضایتمندی روانی، مد، زیبایی شناسی

مقدمه

سازمان بهداشت جهانی سلامت را اینگونه تعریف می‌کند: حالتی از رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی و نه فقط فقدان بیماری یا ناتوانی (۱). پیشنهاد گنجاندن بُعد سلامت معنوی (spiritual health) در مفهوم

*نویسنده مسئول: جواد مقامی، آدرس پست الکترونیکی: javadmaghmi99@gmail.com

[view Journal](#)

<https://doi.org/10.30502/H.2021.243510.1042>

This paper is open access under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license](#)

اختلافات و ابهام‌ها از آنجا ناشی می‌شود که در تعریف سلامت معنوی، ادبیات رایج میان دانشمندان دارای تفاوت‌های فراوان برداشتی است. برخی معنویت را مساوی با مذهب در نظر می‌گیرند و برخی معنویت را چیزی فراتر از مذهب برای افرادی که به هیچ‌خدا و یا دینی باور ندارند، نیز به کار می‌برند. برخی معتقدند ابعاد معنویت شامل تلاش برای معنا و هدف، تفوق و برتری (احساس اینکه انسان بودن فراتر از وجود مادی ساده است)، اتصال (اتصال به دیگران، طبیعت یا الوهیت) و ارزش‌ها (مانند عشق، دلسوزی و عدالت)، می‌باشد.

مذهبی بودن و معنویت، مفاهیمی هستند که هم‌پوشانی دارند. به صورت تجربی، هر دو جستجوی معنا و هدف، تفوق، اتصال و ارزش‌ها را ممکن است شامل شوند. در این نگاه مذهبی بودن شبیه معنویت است. برخی معتقدند معنویت فراتر از مذهب و شامل مفاهیم دیگری همچون سلامت معنوی، آرامش و راحتی ناشی از ایمان و تطابق معنوی، تحریبات و تظاهرات روح فرد در یک روند بی‌همتا و دینامیک که منعکس‌کننده ایمان به خدا یا یک قدرت بی‌نهایت است (۲).

در تعاریف ارائه شده از معنویت و مذهب، نقطه اشتراک در ارتباط میان انسان با جهان پیرامون است. انسان در این ارتباطات، با خود، خدا یا قدرت بی‌نهایت، طبیعت و انسان‌های هم‌نوع ارتباط دارد. آنچه در این نوشتار مد نظر نویسنده است، سلامت معنوی در ارتباطات ذکر شده انسان با جهان پیرامون اوست. بر این اساس، سلامت معنوی از نگاه نویسنده چنین تعریف می‌شود:

سلامت، از سوی راسل و عثمان، یک بعد مهم از زندگی فردی و گروهی را فراروی صاحب‌نظران درگیر در امر سلامت قرار داد. سلامت معنوی بعد مهمی از سلامت افراد است. انسانها به طور کلی دارای دو بعد وجودی جسم و روح هستند که در ابعاد فردی و اجتماعی دارای تاثیر و تاثرات متفاوتی است. سلامت افراد نیز بر همین اساس، به دو قسم سلامت جسمی و سلامت معنوی تقسیم می‌شود. سلامت معنوی شامل ابعاد مختلفی از وجود انسان است که در ذیل روح می‌گنجد. بنابراین هرچه بر روح انسان با تمام زوایای آن تاثیر بگذارد در واقع بر سلامت معنوی انسان نیز اثرگذار است. یکی از نیازهای اولیه انسان نیاز به پوشاندن بدن با لباس است. نیاز به پوشاک در وهله اول، نیازی جسمانی است، اما در بطن خود شامل نیازهای روحی مختلف انسان همچون تامین حس زیبایی‌شناسی، راحتی، دریافت احترام از دیگران و ... نیز می‌شود. در این نوشتار با پیمایش در میان سبک‌های مختلف پوشش در جامعه و همچنین مطالعه کتابخانه‌ای تاثیر آن بر سلامت معنوی، به دنبال بررسی میزان تاثیر مثبت یا منفی این نیاز انسانی بر سلامت معنوی افراد و به تبع آن جامعه هستیم. پس از بررسی این بخش، با تعریف و بررسی پوشاک حلال و تطبیق آن بر مد و پوشاک مورد نیاز بشر، مزیت‌های برتر پوشاک حلال در تامین نیازهای فردی و اجتماعی بشر تبیین می‌شود. در ابتدا باید مفاهیم مرتبط مورد تعریف و تحلیل قرار گیرند.

سلامت معنوی:

سلامت معنوی از جمله مفاهیمی است که در تعریف آن ابهامات فراوان و اختلافات زیادی وجود دارد. این

خدا، انسان های هم‌نوع، طبیعت و ماوراء رشد کنند و سالم باشند.

براساس تعریف سلامت معنوی، می توان سلامت معنوی را با شاخص های زیر مشخص کرد:

- ۱- دارا بودن آرامش روانی در ارتباط با خود و عدم افسردگی
- ۲- هدفمند بودن در مسیر زندگی و فاصله از بی هدفی و پوچی
- ۳- برخورداری از احترام در ارتباط با دیگران
- ۴- احترام به همه کسانی که با آنها در ارتباط قرار می گیرد.
- ۵- دغدغه مندی و مسئولیت پذیری در ارتباط با خود، خدا، هم‌نوع و طبیعت
- ۶- احساس قدرت مقابله با سختی ها و مشکلات با تکیه بر قدرت برتر الهی و توکل به او
- ۷- احساس رضایت از دارایی های انسانی اعم از زیبایی های ظاهری و باطنی
- ۸- احساس غنا و بی نیازی نسبت به هرچه از نیازهای ضروری انسان فاصله دارد با تکیه بر معیارهای برتر الهی
- ۹- عدم حرص و طمع و عدم احساس ضعف و فقر در تعامل با دیگران
- ۱۰- پویایی و نشاط و شادابی در تعاملات روزمره
- ۱۱- درک و دریافت مهربانی دیگران نسبت به خود و پاسخ مناسب به مهربانی آنها با مهربانی متقابل
- ۱۲- احساس نظم و انضباط و لذت بردن از وجود نظم در زندگی

حفظ و نگهداری یا بازگشت به حالتی که انسان در آن در ارتباط با خود، خداوند عالم، انسان های دیگر، طبیعت و ماوراء(موجوداتی از قبیل شیطان، فرشتگان، روح انسان های دیگر، جن) کیفیتی برتر را داراست که به او در کامل شدن انسانیت او کمک می کند.

معیارها و ابزارهای سنجش سلامت معنوی

معمولا معیارهای سلامت معنوی در قالب پرسشنامه ارزیابی سلامت معنوی در هر فرد قابل سنجش و ارزیابی است. با توجه به تعاریف متفاوتی که از سلامت معنوی ارائه شده است، پرسشنامه های مختلفی نیز در این زمینه طراحی شده است. عمده پرسشنامه ها با توجه به دو رویکرد فردگرایی و شخصی بودن معنویت یا تکثیرگرایی، طراحی شده اند و از نگاه هر کدام از طرفداران این دو رویکرد در غرب، شیوه ارزیابی و سنجش سلامت معنوی متفاوت شده است. ما در این مقاله به دنبال بررسی ابزارهای سنجش سلامت معنوی نیستیم و با توجه به اینکه علی المبنا و بر اساس رویکرد اسلامی که حلال برخاسته از آن است، به این موضوع می نگریم، لذا در ادامه برخی از معیارها و شاخص های سنجش سلامت معنوی از دیدگاه اسلام را بررسی می کنیم. این شاخصها هر کدام گویای سلامت معنوی یک انسان در جهان هستی یا عدم سلامتی او در بخشی از ابعاد سلامت معنوی است. نکته حائز اهمیت اینکه انسان در تفکر دینی دارای چهار بعد وجودی جسم، ذهن، روان و روح است (۳)؛ برای دستیابی به سلامت معنوی باید همه ابعاد وجودی انسان به صورت متوازن و در عین حال درهم تنیده، در بستر تعاملات او با خود،

شدن (trend) یک روش و طریقه، طولانی تر است. ترند به موج مورد اقبال قرار گرفتن یک سبک یا روش در تمامی موارد مربوط به سلیقه که در بالا به آن اشاره شد، گفته می شود. مثلاً ممکن است در یک زمان کوتاه، گوشواره بزرگ ترند شود ولی به مد تبدیل نشود.

از آنجا که در این نوشتار به دنبال تبیین مد و پوشاک حلال و تأثیر آن بر سلامت معنوی جامعه هستیم، مد را در بستر پوشاک مورد بررسی قرار می دهیم.

ارتباط پوشاک را با هنر، ادبیات، مذهب و نیز اقتصاد، طبقه و حتی هویت اجتماعی نمی توان نادیده گرفت. قواعد معناداری که بر پوشاک جوامع سنتی حاکم است سبب شکل گیری هنجارهایی می شود که با ارزش های جامعه پیوندی مستقیم می باید به نحوی که هر گونه تغییر قواعد به منزله هنجارشکنی و خروج از چارچوب های ارزشی جامعه تلقی می شود.

این امر سبب می شود که تغییر و تحول در پوشاک در جوامع سنتی به صورت تدریجی صورت پذیرد، اما امروزه با صنعتی شدن شیوه های تولید، تحولات پوشاک تحت تأثیر شده، سرعت قابل توجهی به خود گرفته است (۵).

پوشاک، شامل هر چیزی که انسان به عنوان پوشش از آن استفاده می کند می شود. با این تعریف، انواع لباس زیر و رو و مهمانی، کفش، زیورآلات، جوراب و دستکش و کلاه نیز پوشاک به شمار می آیند. هرکدام از این موارد می تواند دارای مد متناسب با خود باشد، اما معمولاً هارمونی رنگ، طرح و جنس در تمامی این پوشش ها در یک انسان، مورد نظر قرار می گیرد؛ به

۱۳- عدم خودخواهی نسبت به دیگران و احترام به حقوق دیگران و اعتقاد به حق افراد دیگر در جهان پیرامون

۱۴- احساس حیا و عفت و پاکدامنی و هر صفت زیبای انسانی در وجود خود

۱۵- احساس موفقیت در زندگی و پیشرفت روزانه نسبت به روزهای قبل

۱۶- توانایی کنترل خشم، غم و هر احساس منفی با تکیه بر قدرت برتر و توکل به خدا

۱۷- توانایی در رعایت قوانین الهی و دستورات دینی در تعامل با دیگران

۱۸- توانایی توبه و بازگشت به خدا در مواقع ارتکاب گناه و یا خطا و اشتباه

۱۹- توجه و باور به اینکه خداوند به عنوان قدرت برتر، ما را می بیند و به ما توجه دارد و دغدغه رشد و تکامل ما را دارد.

۲۰- انجام اعمال عبادی و تقویت ارتباط با معبود

مد و فشن:

مد (mode) کلمه ای فرانسوی است به معنای روش و طریقه موقت که طبق ذوق و سلیقه اهل زمان طرز زندگی و لباس پوشیدن و غیره را تنظیم کند (۴). این واژه مترادف واژه فشن (fashion) در زبان انگلیسی است. وقتی از مد سخن می گوئیم شامل تمامی سبک های رفتاری در زندگی که نمود بیرونی دارند می شود. بنابراین علاوه بر پوشش، شامل آرایش، سخن گفتن، راه رفتن و حتی اندیشیدن نیز می شود. همان طور که از تعریف این واژه برمی آید، مد یک فرآیند کوتاه مدت و موقت دارد، اما این مدت نسبت به زمان ترند

مختلف است، کشورها در راستای انتقال فرهنگ و اندیشه خود از این رسانه استفاده می کنند. این نکته باعث بروز جنگ فرهنگی میان کشورهای مختلف شده است. به طور خاص کشورهای تابع تفکر اصالت لذت تمام تلاش خود را می کنند تا از این ابزار در راستای ترویج اصالت لذت بهره ببرند. همچنین کشورهای تابع دین و عبودیت خداوند نیز از این ابزار برای انتقال مفاهیمی همچون حیا، عفت، امنیت اخلاقی، ارتباط با خالق و ... استفاده می کنند. به طوری که صنعت مد و پوشاک در جهان به یکی از بزرگترین صنایع و رقابتی ترین آنها تبدیل شده است.

پوشاک حلال چیست؟

حلال برگرفته از دین اسلام است. بنابراین هر واژه یا اصطلاحی که با حلال مرتبط شود، دارای بار معنایی روشها و قواعدی است که برگرفته از دین اسلام است. بنابراین پوشاک حلال را می توان اینگونه تعریف کرد: «هرگونه پوششی که انسان بنا به سلیقه و علاقه خود در حیطه چارچوب های حلال برگرفته از منابع دین مبین اسلام، برای خود انتخاب می کند». بدیهی است که رعایت قواعد حلال به معنای ایجاد راهبردی است که گرایش کلی انسان در انتخاب پوشش را مشخص می کند و هر فرد می تواند بنا بر علاقه، سلیقه و حس زیبایی شناسی خود انتخاب های متعددی در ذیل این راهبرد داشته باشد.

شاخصه های پوشاک حلال

دین اسلام دینی کامل و جامع الاطراف است. بنابراین با نگاه همه جانبه به انسان و نیازهای او می نگرد.

این معنا که وقتی کسی برای خود لباسی را انتخاب می کند، کفش، کیف، کلاه و زیورآلات متناسب با آن از نظر رنگ، طرح و جنس را انتخاب می کند. این تناسب گاه در هماهنگی رنگی جلوه می کند و گاه در تضاد رنگی میان پوشش ها.

عنصر مهم در پوشش، جلوه زیبای آن است که باید مورد توجه قرار گیرد، اما نباید از فلسفه پوشاک و پوشش نیز غافل شد. پوشاندن، یکی از نیازهای اولیه بشری است که با هدف رفع نیازهای زیر صورت می گیرد:

۱- پوشاندن بدن از خطرات (سرما، گرما، آسیب

جسمی، روحی و روانی)

۲- راحتی؛ پوشش باید باعث راحتی و آسایش انسان شود.

۳- تأمین احساس زیبایی خواهی؛ حس زیبایی خواهی و زیبا بودن در انسان ها، آنها را وادار می کند که لباس و پوشش زیبا برای خود انتخاب کنند.

اخیرا در بستر جوامع مدرن امروزی، لباس به ابزاری برای انتقال مفاهیم اجتماعی و یا اعتراض و انتقاد تبدیل شده است. از این رو در این موارد، از برخی از اهداف همچون حس زیباشناسی به نفع دیگر اهداف چشم پوشی شده است. مثلا برخی افراد برای اولین بار در اعتراض به طبقه مرفه و بی درد جامعه، لباس های مندرس و پاره پوشیدند تا احساس همدردی خود با فقرا و اعتراض به مرفهین بی درد را به دیگران منتقل کنند. لباس می تواند نقش رسانه را ایفا کند. با توجه به اینکه پوشش یکی از ابزارهای انتقال فرهنگ در جوامع

وجود ندارد، اما استفاده از برخی رنگ ها در لباس، مورد تشویق قرار گرفته و برخی از آنها مورد نکوهش قرار گرفته اند. به طور عمده لباس های با رنگ تیره و سیاه مکروه و مورد نکوهش است، مگر در موارد خاص. بنابراین به عنوان یک قاعده کلی می توان گفت که دین اسلام از رنگ های روشن حمایت می کند و از رنگ های تیره پرهیز می دهد. اما این پرهیز به حد الزام نمی رسد تا آن را حرام اعلام کند.

شاخص های مربوط به طرح و دوخت لباس

عمده شاخصها در بخش طرح و دوخت لباس جلوه می کند. در زیر به برخی از این شاخصها اشاره می شود

- ۱- عدم تشبه زنان به مردان و مردان به زنان در پوشاک. هویت مردانه و زنانه باید در طراحی پوشاک مورد نظر و برجسته باشد.
- ۲- عدم تشبه به کفار. طراحی لباس نباید باعث شود که انسان به گروههای خاص کافران، شبیه شود.
- ۳- آراسته و زیبا بودن. طراحی لباس باید زیبا باشد. عنصر زیبایی و برآورده شدن حس زیبایی شناسی و زیبایی خواهی انسان در دین اسلام بسیار مهم است بنابراین لباس باید از نظر طراحی، لباسی زیبا باشد.
- ۴- انگشت نما نبودن لباس. لباس در عین زیبایی، نباید انگشت نما باشد. دین اسلام از انگشت نما شدن انسان منع می کند. بنابراین این نکته باید در طراحی لباس مد نظر قرار گیرد.
- ۵- پوشیدگی کامل لباس.

نیازهای انسان باید بر اساس ابعاد وجودی انسان در نظر گرفته شود، لذا دین اسلام پوشش و لباسی را برای انسان در نظر می گیرد که علاوه بر تأمین سلامت جسمی، سلامت معنوی او را نیز تأمین کند. بنابراین شاخص های پوشاک حلال تضمین کننده سلامت جسمی و معنوی پوشاک انسان خواهد بود.

هر لباسی دارای چند وجه است. جنس پارچه لباس، رنگ لباس، طرح و دوخت لباس. بر اساس این سه وجه، شاخص های زیر را می توان به عنوان شاخص ها و معیارهای پوشاک حلال در نظر گرفت:

شاخص های مربوط به جنس لباس:

۱- لباس حلال باید از مواد اولیه حلال تهیه شود. بنابراین استفاده از پوست یا هر یک از اجزاء حیواناتی که در فقه مجاز شمرده نشده اند، حرام و از دایره حلال خارج است. در فقه اسلامی تمامی حیوانات نجس العین همچون سگ و خوک غیرقابل استفاده اند، اما برخی از حیوانات درنده ای که گوشت آنها حرام است، همچون شیر و ... امکان استفاده از لباس آنها در شرایط خاص وجود دارد. بنابراین در پوشش باید بین لباس نماز و لباس در شرایط دیگر تفاوت قائل شد.

۲- لباس نباید از اجزاء مردار تهیه شده باشد.

۳- لباس از کیفیت بالا برخوردار باشد تا از اسراف در پارچه جلوگیری شود.

شاخص های مربوط به رنگ لباس:

اگرچه درباره رنگ لباس هیچ ممنوعیتی در دین اسلام

بنابراین در شاخص های پوشش باید سلامت فرد و جامعه به صورت همزمان لحاظ گردد.

تاثیرات پوشاک حلال بر سلامت معنوی جامعه

۱- ارتقای حس زیبایی شناسی و زیبایی

خواهی

انسان ذاتا موجودی زیبایی خواه است، اما در طی سالهای زندگی و با مواجهه با افکار و عقاید مختلف امکان تغییر این مزیت وجودی به یک بعد منفی وجود دارد. باید ابزارهایی در اجتماع انسانی باشد تا احساس زیبایی خواهی و زیبایی شناسی او را تقویت کرده و او را به سوی تعالی وجودی سوق دهد. یکی از این ابزارها پوشش است. پوشش مناسب، باعث ارتقای سلامت معنوی با رشد زیبایی خواهی انسان می شود.

۲- تقویت حس ترحم نسبت به موجودات

زنده

چارچوب های حلال برای پوشش، اجازه استفاده نابجا از محیط زیست، حیوانات حیات وحش و کشتار حیوانات وحشی را نمی دهد. قواعد حلیت و حرمت جنس پوشش به علاوه قواعد احترام به محیط زیست و حیات وحش در دین مبین اسلام، مبتنی بر حس ترحم و احترام به مخلوقات الهی است. این ابتناء باعث می شود که حیوانات نابجا کشته نشوند و انسان ها با رعایت این قواعد، حس ترحم نسبت به مخلوقات الهی را در خود تقویت

۶- راحتی لباس. لباس باید راحت باشد و انسان در آن احساس آرامش و آسایش کند. در دین اسلام به هیچ عنوان لباس تنگ و چسبان مورد تایید نیست و مکروه است.

۷- از نظر دوخت به قدری استحکام داشته باشد که قابلیت ماندگاری بالا را داشته باشد. این شاخص باعث پیشگیری از اسراف در تولید و مصرف پوشش می شود.

تاثیر پوشاک حلال بر سلامت معنوی

برای بررسی تاثیر پوشاک حلال بر سلامت معنوی، هرکدام از شاخص های بالا را مورد بررسی قرار داده و به ابعاد و تاثیر آن اشاره می شود. قبل از آن پاسخ به این سوال مهم است که آیا پوشاک افراد امری فردی است یا اجتماعی؟ و آیا پوشاک بر سلامت معنوی فرد تاثیر می گذارد یا جامعه یا هر دو؟

طبق منابع دین اسلام، پوشاک در عین حال که امری فردی است، به همان اندازه نیز امری اجتماعی و مرتبط با دیگران است بنابراین باید الزامات فرد و اجتماع هر دو باید در مورد آن جاری شود. افراد انسانی در دین اسلام دارای اختیار در اعمال سلیقه، علایق، خواسته های فردی هستند. همچنین آنها برای به دست آوردن صفات برجسته انسانی و از بین بردن صفات رذیله نیازمند استفاده از ابزارهای پیرامون خود هستند. در عین حال باید در تعامل با دیگران، حقوق دیگران را نیز محترم بشمارند. بنابراین پوشاک به عنوان ابزاری برای اهداف فردی و اجتماعی مورد استفاده قرار می گیرد.

با توجه به این نکته، به یقین می توان گفت که پوشش بر سلامت فرد و جامعه به طور همزمان تاثیر می گذارد،

یکی از عوامل کاهش سلامت معنوی، افسردگی افراد جامعه است. تنوع رنگ در جامعه یکی از ابزارهای نشاط و رفع افسردگی است که به سلامت معنوی می انجامد.

۵- کاهش تنش های اجتماعی و عصبانیت

عمومی

یکی از عوامل افزایش عصبانیت عمومی و تنش های اجتماعی، کم حوصلگی و کج خلقی افراد است. پژوهش های میدانی روان شناختی نشان می دهد پوشش تنگ و چسبان باعث ایجاد کج خلقی در فرد می شود و او را کم حوصله می کند. در پژوهشی میدانی (۶) که نگارنده در میان زنان منطقه یک و یازده شهر مشهد صورت داده، ۷۸ درصد از زنانی که از پوشش تنگ در محیط اجتماع استفاده می کردند، اذعان کردند که بسیار بی حوصله اند. همچنین در مواجهه با مشکلات تعاملی در سطح اجتماع زود عصبانی می شوند و از کوره در می روند. ۵۸ درصد پوشش را یکی از عوامل خلق تنگ و عصبانیت عنوان کردند؛ ۳۰ درصد تاثیر کمی برای لباس تنگ در بروز عصبانیت و کج خلقی قائل بودند و ۱۲ درصد هیچ رابطه ای میان این دو قائل نشدند. جدول زیر گویای نتایج تحقیق مذکور است؛ در جدول زیر، جامعه آماری از میان بانوان فعال اجتماعی

کنند. این احساس که برخاسته از سلامت روانی و معنوی انسان ها می باشد و بی رحمی را که یکی از بیماری های روحی و روانی است از او دور می کند، به واسطه تقید به استفاده از پوشش های برگرفته از حیوانات مجاز حاصل می شود. امروزه حجم بسیاری از تخریب محیط زیست توسط شرکت های تولیدکننده پوشاک صورت می گیرد که مقید به هیچ چارچوب و قاعده ای نیستند.

۳- تقویت حیای عمومی و عفت فردی

پوشاک حلال به دلیل پوشش کامل و حداکثری بدن انسان، همچنین راحتی و تنگ نبودن، تهییج عمومی را باعث نمی شود و از تحریک افراد در جامعه جلوگیری می کند. این عامل باعث تقویت احساس عفت و حیای فردی و عمومی در افراد جامعه می شود. بدیهی است که عفت و حیا یکی از مهمترین نشانه های سلامت معنوی است.

۴- تقویت نشاط اجتماعی

پوشاک حلال، به رنگ های روشن گرایش دارد و از رنگ های تیره پرهیز می دهد. این نکته باعث می شود پوشش عمومی افراد جامعه از رنگ بندی و تنوع رنگی بالایی برخوردار باشد و نشاط اجتماعی را منجر شود.

التخصیلا ان است. ساکنان این دو منطقه به دلیل برخورداری بالاتر نسبت به دیگر محلات از رفاه اجتماعی، بیشتر در معرض پوشش های به روز و مدهای جدید هستند.

محدوده منطقه یک شامل محلات سجاد، آبکوه، میدان راهنمایی، احمدآباد و مطهری جنوبی است. همچنین منطقه یازده شامل محلات استقلال، بلوار معلم، بلوار سیدرضی، دانش آموز، دانشجو و فارغ

دست آمد. همچنین در متغیر حوصله و بردباری، تفاوت معنی داری میان دو گروه مشاهده شد به گونه ای که بانوان دارای پوشش راحت از حوصله و بردباری بالایی در محیط اجتماعی نسبت به بانوانی که پوشش تنگ و چسبان دارند، برخوردار بودند.

انتخاب شدند و به صورت تلفیقی نتایج سوالات خام و اولیه ارائه شده است. در مقایسه میان دو طیف بانوانی که از لباس تنگ استفاده می کنند و بانوانی که از لباس راحت استفاده می کنند، با تحلیل داده های اولیه، تفاوت معنی داری میان دو طیف در متغیر سلامت معنوی بخش خودکنترلی و عدم عصبانیت به

جدول تلفیقی بانوان فعال اجتماعی که پوشش تنگ یا راحت استفاده می کنند.

جامعه هدف: بانوان فعال در جامعه اعم از شاغل آزاد و دولتی مناطق ۱ و ۱۱ شهر مشهد		فراوانی جامعه هدف: ۳۳۵ نفر			
سوال	بله همیشه	بیشتر اوقات	گاهی اوقات	کم	اصلا
آیا شما از لباسهای تنگ و چسبان در محیط اجتماعی استفاده می کنید؟	۴۹%	۲۱%	۸%	۱۱%	۱۲%
آیا شما عصبانی و بی حوصله هستید؟	۵۲%	۱۳%	۱۹%	۱۳%	۳%
آیا میان بی حوصلگی و پوشش تنگ رابطه معنی داری وجود دارد؟	۶۱%	—	۲۵%	—	۱۴%
آیا عامل بی حوصلگی و عصبانیت شما پوشش تنگ و چسبان است؟	۵۸%	—	—	۳۰%	۱۲%
آیا شما از آرامش و امنیت بالا در اجتماع نسبت به پوشش خود برخوردارید؟	۲۱%	۲۴%	۲۸%	۱۹%	۸%

است که با کاهش تنش های اجتماعی به واسطه پوشش مناسب، فراهم می شود.

۶- افزایش ضریب هوشی و دریافت دانشی و علمی

روانشناسان اجتماعی میان ضریب هوشی و دریافت دانش و علم در محیط های آموزشی با لباس و پوشش رابطه معنی داری را یافته اند. دریافت های عرفی از پوشش افراد نیز گویای آن است که لباس به عنوان یک رسانه

پوشش حلال به دلیل توصیه به راحتی لباس و مخالفت با چسبندگی و تنگی لباس، باعث کاهش کج خلقی و عصبانیت عمومی می گردد و سلامت معنوی افراد جامعه را فراهم می کند. کاهش تنش های اجتماعی یکی از مهم ترین دغدغه های حکومتها در مدیریت مردم جامعه است. همچنین یکی از عوامل کیفیت افزایی به فعالیت های اجتماعی برخورداران افراد جامعه از سلامت معنوی

جامعه از امنیت و آرامش روانی برخوردار باشد، برحذر می دارد.

۷- افزایش ارتباط با خدا و معنویت الهی

اهمیت دادن به ویژگی های خاص لباس در حلال، باعث می شود لباس نه به عنوان ابزاری صرف، بلکه به عنوان امانتی الهی که در اختیار ماست و در ارتباط ما با خدا و دیگر مخلوقات او تاثیر می گذارد، تلقی شود. در شیوه تعامل با لباس در دستورات دین اسلام آمده است که لباس تمیز در حال ذکر با خداست تا زمانی که کثیف شود بنابراین همیشه لباس تمیز بپوشید و اگر لباستان کثیف شد، آن را فوری بشویید. (۷) این شیوه نامه، انسان را وامی دارد که دائم از طریق لباس با خدای خود در ارتباط باشد و از این جهت، پشتوانه محکمی همچون خدای قادر متعال را در نظر داشته و از آرامش درونی بالا و طمأنینه قلبی برخوردار باشد؛ ویژگی هایی که سرآمد شاخص های سلامت معنوی هستند.

نکته حائز اهمیت در این باره، تمرکز بر ابعاد درونی انسان به واسطه ارتباط با خداست. یعنی انسان با اهمیت دادن به پوشش خود و اینکه آن را ابزاری برای نزدیکی به خدا می داند، تلاش می کند از هرچه مورد خشم الهی است پرهیز کند تا به هدف خود نائل آید. در آیه ۲۶ سوره اعراف آمده است: يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ. ای فرزندان آدم! لباسی

در ذهنیت عرفی جامعه این تلقی را ایجاد می کند که افرادی که از پوشش کامل تر و مرتب تری برخوردارند، دارای هوش و دانش و دریافت علمی بالاتری هستند. به عنوان مثال در پژوهشی تصاویری از دانش آموزان دبیرستانی به افرادی داده شد تا هوش و توان دانشی آنها را قضاوت کنند. در این پژوهش تصاویر ارائه شده از دانش آموزانی بود که دارای دو نوع پوشش بودند. برخی از آنها تی شرت به همراه شلوار جین به تن داشتند و برخی با کت و شلوار بودند. افراد شرکت کننده در این تحقیق، به ضریب هوشی و دانشی دانش آموزان کت و شلوارپوش، امتیاز بیشتری دادند. دلیل این امر نوع نگرشی بود که لباس در ذهن افراد نسبت به دیگران ایجاد می کرد. این تحقیق نشان دهنده این است که افراد در قضاوت خود نسبت به دیگران و به تبع آن، تنظیم تعامل و رفتار خود در قبال آنها، وابسته به عواملی هستند که یکی از مهم ترین آنها عامل پوشش است. از این رو دین اسلام به نحوه پوشش اهمیت خاصی می دهد. در شاخص های لباس حلال، دو شاخص با نتایج این تحقیق تناسب دارد؛ یکی عدم تشبه به کفار در پوشش و دوم عدم استفاده از لباس شهرت که انسان را انگشت نما می کند. این شاخص ها به وضوح نشان می دهد که حلال نسبت به قضاوت دیگران اهمیت قائل بوده و از اینکه فرد به خاطر پوشش خود نتواند در

دهی به هویت اجتماعی افراد، هویت فردی آنها را نیز به صورت مستقل شکل می دهد. شیوه پوشش در دین اسلام و حلال، به گونه ای است که فرد با استفاده از آن، به نوعی هویت فردی منحصر و مشخص دست می یابد و از داشتن چنین هویتی احساس رضایت درونی به او دست می دهد. هویت فردی یکی از شاخص های سلامت معنوی است.

۹- کاهش احساس قربانی بودن و بدبینی

اجتماعی

یکی از معضلات فعلی جوامع غربی و دیگر جوامع تابع فرهنگ غرب، پوشش مهیج و تحریک کننده افراد در اجتماع است. این شیوه پوشش علاوه بر تحریک جنایتکاران به سوءاستفاده جنسی از مردان و زنان و کودکان، باعث می شود که به تدریج در عموم افراد جامعه احساس ناامنی و بدبینی نسبت به دیگران و همچنین احساس قربانی بودن در مسائل جنسی نسبت به خود، ایجاد شود. افراد در بستر جامعه، هر روز منتظرند که کسی از آنها سوءاستفاده جنسی کند. این معضل تا بدانجا پیش رفته که به تازگی مقررات و آیین نامه های خاصی برای پوشش در محیط های اجتماعی همچون آموزشگاهها و... تدوین شده است و از افراد خواسته شده که با رعایت آنها، از کاهش کیفیت و اثرگذاری محیط جلوگیری کنند (۱۰).

پوشش حلال با توصیه به رعایت پوشیدگی

برای شما فرستادیم که اندام شما را می پوشاند و مایه زینت شماست؛ اما لباس پرهیزگاری بهتر است (۸). بر مبنای این آیه، پوشاک حلال علاوه بر توجه به ابعاد ظاهری و آراستگی های بیرونی، به ابعاد باطنی و آراستگی درونی انسان نیز توجه ویژه دارد؛ بدین معنا که توجه به لباس باعث بروز اثر تقوی در درون انسان شده و او را از سلامت معنوی به طور کامل برخوردار می کند. در نتیجه جامعه از نتایج پوشش حلال او بهره مند می شود.

۸- افزایش احساس رضایت از خود و احترام

به خود

یکی از نکات مهم در زندگی افراد نوع نگرش آنها به خودشان است. میان نوع پوشش و نوع نگرش افراد به خودشان، رابطه معناداری وجود دارد. در این زمینه یک پژوهش اجتماعی توسط جی لنون و همکارانش صورت گرفته که در آن مشخص شده، رابطه بسیار پرمعنایی میان افزایش احساس رضایت از خود و احترام افراد نسبت به خود و پوشش آنها وجود دارد. هویت فردی افراد نسبت وثیقی با نوع پوشش آنها دارد و افراد با پوشش خود هویت خود را تعریف می کنند (۹).

پوشش حلال با برخورداری از نوعی خاص از پوشش و ترجیح جنس، طرح و رنگ خاص برای لباس، انسان ها را به نوعی هویت اجتماعی سوق می دهد تا از انزوا و بی هویتی و پوچی بیرون بیایند. همچنین در عین شکل

مشخص را داراست که سبب متمایز شدن سبک پوشاک اسلامی و حلال از سایر فرهنگ ها می شود. این قواعد می تواند به عنوان مبنایی برای طراحی لباس به سبک حلال و در عین حال متناسب با نیازهای امروزی جامعه مورد استفاده قرار بگیرد.

با تبیین اصول ارزشی فرهنگی و زیباشناختی که بر پوشش حاکم است و بر اساس مستندات تاریخی که درباره پوشش در اسلام وجود دارد، می توان اصول و قواعدی را تدوین کرد که در طراحی لباس به سبک حلال به کار رفته است.

پوشیدگی

همین سخن را درباره دیگر نقاط جهان نیز به گونه ای می توان ارائه کرد. فرهنگها و باورها و مکاتب فکری مختلف در جهان، هرکدام سبک و مدلی را برای پوشاک ارائه می کنند. به عنوان مثال در دوره معاصر با تغییر ارزشهای جامعه غربی، برهنگی و شفافیت و عربانی به عنوان یک ارزش نمایان شد و یکی از اولین پایگاههایی را که تحت تاثیر قرار داد، پوشش انسانها بود. این در حالی است که پوشاک حلال با تکیه بر مبانی دینی، اصل را بر پوشیدگی و حیا و تفکیک حریم می گذارد. بنابراین اولین تفاوت عمده در مبانی طراحی و تولید پوشاک حلال با دیگر برندهای دنیا در اصل پوشیدگی است.

تقارن

در حالی که طراحی پوشش در پوشاک غربی با تکیه بر تفکر رهایی از هرگونه چارچوب و فرمی، به سوی عدم تقارن پیش می رود، اما طراحی اسلامی و حلال اصل

حداکثری در زنان و مردان به نسبت نقاط تحریک کننده بدن هرکدام، زمینه سوء استفاده جنسی را در جامعه به حداقل رسانده و از بدبینی و ناامنی اجتماعی در مسائل جنسی پیشگیری می کند. بدیهی است که کاهش بدبینی و ناامنی اجتماعی و کاهش احساس قربانی بودن، زمینه سلامت معنوی در جامعه را فراهم می آورد.

مقایسه پوشاک حلال با دیگر برندهای تولید کننده پوشاک

از مهم ترین مشخصه های جوامع متمدن ساختن و پرداختن پوشاک برای افراد مختلف جامعه است و در این جوامع شاهد تفاوت پوشاک در گروه های مختلف شغلی، سنی و جنسیتی هستیم، هر سبکی از لباس اصول مشخصی دارد که طراحان را ملزم به رعایت آن می سازد، به علاوه، مد با تکیه بر ذوق زیباشناختی و استفاده از تمایل طبیعی بشر به تنوع و تحول چرخه تولید لباس را همواره پویا نگاه می دارد، در این میان لباس زنانه به مراتب بیشتر از لباس مردانه دست خوش تغییر و تحولات مد است و در این راستا پوشش بانوان مسلمان را نیز تحت تاثیر قرار داده است، این در حالی است که جهان اسلام دارای انواع پوشاک متنوع متناسب با ارزش های فرهنگی و الگوهای زیباشناختی منطبق با اعتقادات و باورهای حاکم بر تفکر اسلامی است.

همچنین در طول تاریخ شاهد شکوفایی و رونق طراحی پوشاک و پیشه ها و هنرهای مرتبط با آن بوده ایم، اما این تنوع عظیم، در عین حال پاره ای از اصول و قواعد

طراحی لباس، نشان از توجه ویژه به کمال انسانی در طراحی لباس است. زیرا قسمت بالای بدن انسان، جایگاه سر و مغز و قلب است که از اهمیت بالاتری نسبت به بقیه بدن برخوردار است.

همچنین قسمت پایین بدن که به خاک نزدیکتر است و البته جایگاه شرمگاه و دیگر اعضای پست بدن است، متعلق به عالم سفلی است و باید از قسمت بالا جدا شود. این جداسازی را خطر کمر در لباس فراهم می کند.

چنین طراحی ای اگرچه در لباسهای کشورهای غربی نیز یافت می شود اما چنین پشتوانه فکری و فلسفی را با خود ندارد و هرگز طراحان لباس غربی به این نکته توجه نکرده اند.

پوشاندن سر

پوشاندن سر در بیشتر اقوام بشر در جهان مرسوم بوده و هست. اما همچون مسئله خطر کمر، پوشش سر نیز باید از فلسفه و تفکر خاصی برخوردار باشد تا بتواند نقش یک عنصر ممیزه در طراحی لباس را ایفا کند. طراحی پوشاک حلال از این عنصر برخوردار است. مهمترین نکته در این مورد در نگاه حلال، توجه به سر به عنوان سلطان بدن، مهم ترین و بالاترین عضو بدن می باشد. این توجه شایسته اهمیت و پوشش مناسب است. همچنین سر زن به عنوان یک بخش از بدن او که زیبایی خاصی را به نمایش می گذارد باید بر مبنای حیا و محرمانگی، فقط در اختیار محارم قرار گیرد و دیگران حق دیدن آن را ندارند. بنابراین سر در نگاه دین اسلام و حلال از این جایگاه برخوردار است در حالی در تفکر غربی و طراحی لباس توسط طراحان

تقارن را در طراحی لباس مورد توجه قرار می دهد. قرینگی در تمام هنرهای اسلامی به وضوح دیده می شود و در پوشش نیز دو طرف لباس عیناً قرینه همدیگر هستند. قرینگی در لباس به عنوان یک اصل نظم دهنده در همه عرصه های هنر دینی از معماری گرفته تا تولید ابزار و ... مشاهده می شود. نظم حاکم بر جهان هستی و تاکید بر زوجیت در همه ارکان هستی که در قرآن به آن اشاره شده است مبنای قرینگی در طراحی لباس حلال است. در قرآن در آیه ۸ سوره نبأ آمده است: وخلقناکم ازواجاً. در تفسیر این آیه گفته شده: و چون به نظام هایی بازگردیم که بر زندگی ما فرمان می رانند، مقدار بیشتری از نشانه های قدرت و حکمت را در آنها مشاهده می کنیم، که از آن جمله است سنت جفت بودن که، از یک سو، حکایت از نیازمندی بعضی از ما نسبت به بعضی دیگر می کند، و از سوی دیگر تدبیر نیکوی آفریدگار و دقت تنظیم او را منعکس می سازد (۱۱).

زوجیت یکی از ارکان خلقت الهی است، بنابراین توجه به آن و یادآوری آن در هر لحظه از زندگی برای بشر مسلمان مهم است از این رو در طراحی های هنری از جمله طراحی لباس نیز به این نکته توجه می کند.

تاکید بر خط کمر

خطر کمر در لباس اسلامی ایرانی به ویژه دیده می شود. اگرچه برخی کشورهای اسلامی در طراحی لباس خود این مقوله را دارا نمی باشند، ولی می توان از پوشش ایرانی به عنوان یک کشور مسلمان در طراحی پوشاک حلال استفاده کرد. خط کمر جدا کننده عالم پایین و عالم بالاست. این تعبیر زیبای فلسفی در

در مقایسه با دیگر برندها پوشاک حلال به دلیل توجه ویژه به اولویت روحی و روانی، نیازهای اساسی تر انسان ها را تامین می کند. همچنین این نتیجه به دست آمد که پوشاک حلال بیش از توجه به آنچه در قضاوت مردم نسبت به لباس فرد مطرح می شود، به نیازهای استفاده کننده از لباس پرداخته و در مقایسه با دیگر برندها، حریم های خصوصی فرد را فدای جلب توجه دیگران نمی کند.

در مجموع، پوشاک حلال به دلیل توجه همه جانبه به نیازهای همه ابعاد چهارگانه وجود انسان، احساس بهتری به مصرف کنندگان منتقل می کند، بنابراین توجه به این مزیت برتر، می تواند بستر ساز توسعه صنعت پوشاک حلال باشد.

تعارض منافع

نتایج حاصل از این مطالعه با منافع نویسندگان و محققان در تعارض نیست.

غربی، عنصر زیباشناسانه و تبلور و تجلی انسانی، حرف اول را در طراحی پوشش سر می زند.

کاربردی بودن

لباس اسلامی و حلال به تناسب نیاز افراد بشر طراحی می شود و به کاربردی بودن آن در هر بستری از قلمروی زندگی در این دنیا توجه ویژه دارد. به عنوان مثال در کشورهای عربی که عمدتاً در مناطق گرم قرار دارند، پوشش یکسره بلند برای مردان و زنان مرسوم است. این پوشش از خنکی و راحتی خاصی برخوردار است و مانع کارهای اجتماعی افراد نیز نمی شود.

نتایج تحقیق:

تحقیق پیش رو نشان می دهد که مبانی طراحی و تولید پوشاک حلال، بیش از سایر برندها تامین کننده نیازهای فردی و اجتماعی انسانهاست. همچنین در تامین نیازهای معنوی، پوشاک حلال به دلیل غنای بالای مبانی معرفتی، از توانمندی و ظرفیت بالاتری برخوردار است. از جمله نتایج تحقیق میدانی صورت گرفته این است که میل و گرایش به پوشاک حلال بیشتر از پوشاک دیگر است، زیرا این پوشاک علاوه بر زیبایی ظاهری و سلامتی و راحتی فیزیکی، در تامین احساس امنیت درونی، امنیت اجتماعی و فرصت بروز اجتماعی، بسیار موفق تر از سایر برندهاست. انسانی که از پوشاک حلال استفاده می کند در تعاملات با دیگر انسانها از اعتماد به نفس و توانایی بالاتری برخوردار خواهد شد و بر کار خود بیش از دیگران تمرکز خواهد کرد زیرا پوشاک باعث امنیت روانی او خواهد شد.

Halal fashion and clothing and its impact on the spiritual health of society

Javad Maghami ^{1*}ali Salehi Ardakani²

1- Seminary of Mashhad, Mashhad, Iran

2- Department of Philosophy and Islamic Theology of Qom University, Qom, Iran

Received: 13 July 2020

Acceptance: 18 December 2020

ABSTRACT

Coverage is one of the basic human needs and affects his personal and social life. In his nature, man has characteristics such as aesthetics, desire for security and peace, and seeks self-satisfaction. On the other hand, in his social interactions, he needs security, peace, being seen, approved and in general social satisfaction. Coverage indicators can play a positive or negative role as the main variables in this field. Various brands in the field of clothing industry design, produce and supply clothing according to these individual and social human needs. Halal clothing as one of the leading brands in the world, with special indicators that prefer spiritual health to physical health, has many positive effects on quality and enhancement of spiritual health indicators in society. The research method in this article is library and field. Research tools include a written questionnaire, observation, oral interview and library study. The results of research show that halal clothing, due to the innate human desire for security, peace, psychological satisfaction, aesthetics and desire for beauty, as well as personal and social health, can quickly be appreciated by manufacturers and consumers of clothing To be established as a leading industry in the world.

Keywords: Halal clothing, spiritual health, mental satisfaction, fashion, aesthetics.

* Correspondance to: Javad Maghami, Email: javadmaghami99@gmail.com
[view Journal](#)

<https://doi.org/10.30502/H.2021.243510.1042>

This paper is open access under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International](#) license

References

1. Safari M & Shojaeezadeh D, Principles and foundations of health education and health promotion. Samat publishing. Tehran; 2008.[In Persian]
2. Omidvari S, Spiritual health, concepts and challenges. Quarterly Journal of Quranic Interdisciplinary Research. Qom. 2008(1). 5-18. [In Persian]
3. Adabi H, Another attitude to the family. Institute for Strategic Studies in Islamic Sciences and Education. Mashhad; 2019. [In Persian]
4. Dekhoda AA, dekhoda dictionary. Dekhoda Institute. Tehran. 1996. [In Persian]
5. Babae P & Akbari F. A study of the theoretical foundations of women's fashion and clothing design in the Iranian-Islamic model. Book Review Quarterly. Tehran. 2014(1,2).243-258. [In Persian]
6. This research was commissioned by the Islamic Revolutionary Front of Khorasan Razavi (Vali Amr Camp) in 2012 and was used to design cultural programs related to clothing, fashion and clothing. Detailed information about the survey research is available on this front.
7. Aameli H, vasaelo shia. Darolelm publishing. Beyrut. 1999(4)176.[In Arabic]
8. Makarem N, Translation of the Quran. Hakim publishing. 2010;aaraaf(26) [In Persian]
9. Lennon ,Sharron. J Kim P. Johnson ,and Nancy A. Rudd.Dress and the Self.Social Psychology of Dress. New York: Fairchild Books, 2017. 207-234 .Bloomsbury Fashion Central.
10. Dorothy .billing & Elizabeth. Williams. Clothing and recognition . Clothing & Textiles Research Journal. 2007. 39-55
11. Modarresi MT, tafsier الهدایت. Astan Quds Razavi Islamic Research Foundation. Mashhad; 1998. [In Persian]